

Edukacja ciągła zaczyna się wcześniej. Szkolnictwo wyższe a rozwój dzieci i młodzieży.

Wiktoria Greń

Katowice, 30.06.2025 r.

Spis treści

- Edukacja ciągła – co to znaczy?
 - Fundamenty w dzieciństwie.
 - System edukacji w praktyce – co wspiera, a co ogranicza w rozwoju.
 - Szkolnictwo wyższe a gotowość studentów. Pojęcie niepełnosprawności.
 - Potrzeby osób z niepełnosprawnością w systemie edukacyjnym.
 - Rola terapeuty zajęciowego w systemie edukacji.
 - Co możemy zrobić razem?
 - Podsumowanie.
-

EDUKACJA CIĄGŁA - CO TO ZNACZY?

Zwykle rozumiemy ją jako szkolenia dla dorosłych, kursy doszkalcające, rozwój zawodowy. Ale edukacja ciągła to nie tylko to. To całościowy proces uczenia się przez całe życie, który rozpoczyna się od narodzin i trwa do starości. To rozwój kompetencji poznawczych, emocjonalnych, społecznych i funkcjonalnych na każdym etapie życia. To są kompetencje, które kształtują się od przedszkola — a nawet wcześniej.

FUNDAMENTY W DZIECIŃSTWIE

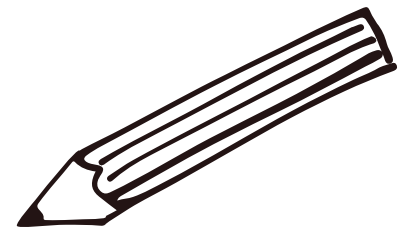
Rozwój funkcjonalny to znacznie więcej niż tylko „dojrzewanie” dziecka w sensie fizycznym czy psychicznym. To proces budowania praktycznych, codziennych kompetencji, które pozwalają jednostce działać samodzielnie, skutecznie i adekwatnie do sytuacji – zarówno w przestrzeni prywatnej, jak i społecznej, edukacyjnej czy zawodowej.

Elementy rozwoju funkcjonalnego:

- motoryka duża
- motoryka mała planowanie motoryczne i sekwencjonowanie
- planowanie motoryczne i sekwencjonowanie

Funkcje poznawcze i emocjonalne jako element funkcjonalności:

- samoregulacja i rozpoznawanie emocji
- uwaga, koncentracja i pamięć operacyjna

SYSTEM EDUKACJI W PRAKTYCE - CO WSPIERA A CO OGRANICZA W ROZWOJU

Dzieci uczą się „napamięć”, nie uczą się jak się uczyć.

Nie rozwijają samodzielności i umiejętności organizacji.

Coraz częściej mamy młodych ludzi, którzy w szkołach radzą sobie nieźle, ale po wejściu na uczelnię mają poważne trudności.

SZKOLNICTWO WYŻSZE A GOTOWOŚĆ STUDENTÓW

WYMAGANIA

- SAMODZIELNOŚĆ
- ODPOWIEDZIALNOŚĆ
- UMIEJĘTNOŚĆ PRACY W GRUPIE
- KOMUNIKATYWNOŚĆ
- ROZWÓJ PROFESJONALIZMU
- SAMODYSCYPLINA

BRAK SAMOORGANIZACJI

- PROBLEMY Z ORGANIZACJĄ NAUKI
- PROBLEMY Z PLANOWANIEM CZASOWYM
- PROBLEMY Z WYSOKIM POZIOMEM STRESU I PRESJĄ

- PSYCHICZNEJ
- TERMINOLOGICZNEJ
- DO ADAPTACJI W ŚRODOWISKU
- NISKA MOTYWACJA

POJĘCIE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), niepełnosprawność to szerokie pojęcie obejmujące wszelkie ograniczenia lub braki w zdolnościach osoby do funkcjonowania w społeczeństwie z powodu stanu zdrowia. WHO definiuje niepełnosprawność Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF), podkreślając, że jest to interakcja pomiędzy stanem zdrowia jednostki a czynnikami środowiskowymi i osobistymi.

- Niepełnosprawność to trwałe lub czasowe ograniczenie funkcji organizmu, które wpływa na zdolność do wykonywania codziennych czynności.

- Może mieć podłoże wrodzone lub być wynikiem choroby, wypadku czy procesu starzenia. Niepełnosprawność nie oznacza braku możliwości – osoby z niepełnosprawnościami często prowadzą aktywne i samodzielne życie przy odpowiednich dostosowaniach.

- Niepełnosprawność nie oznacza braku możliwości – osoby z niepełnosprawnościami często prowadzą aktywne i samodzielne życie przy odpowiednich dostosowaniach.

Wyróżnia się kilka podstawowych obszarów, w których mogą występować ograniczenia:

- Ruchowe – np. trudności z chodzeniem, korzystanie z wózka inwalidzkiego, amputacje.
- Zmysłowe – np. niewidzenie, niedosłyszenie, utrata węchu lub dotyku.
- Intelktualne – trudności w nauce, rozumieniu pojęć i przetwarzaniu informacji.
- Psychiczne i neurologiczne – np. autyzm, ADHD, depresja, zaburzenia lękowe.
- Choroby przewlekłe – np. cukrzyca, padaczka, stwardnienie rozsiane

STOPNIE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

- Lekki – osoba jest samodzielna, ale może potrzebować wsparcia w pewnych czynnościach.
- Umiarkowany – osoba wymaga większej pomocy, ale może wykonywać wiele czynności przy odpowiednim dostosowaniu.
- Znaczny – osoba wymaga stałej opieki i wsparcia w większości aspektów życia.

Dlaczego to ważne?

Stopień niepełnosprawności wpływa na poziom wsparcia i dostosowań. Nie każda osoba z niepełnosprawnością potrzebuje takiej samej pomocy – ważne jest indywidualne podejście

OGRANICZENIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

1. Bariery architektoniczne: Niedostosowanie budynków, dróg i przestrzeni publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością może uniemożliwiać im swobodne poruszanie się i uczestniczenie w życiu społecznym, towarzyskim i kulturowym.

2. Wykluczenie edukacyjne: Osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą napotykać trudności w uzyskaniu wykształcenia lub szkoleń zawodowych ze względu na brak dostępności szkół, uczelni i ośrodków edukacyjnych.

3. Dyskryminacji w pracy: Osoby z niepełnosprawnością ruchową często napotykają trudności w znalezieniu pracy, a także są narażone na dyskryminację w zatrudnieniu ze względu na swoją niepełnosprawność.

4. Wykluczenie kulturowe: Osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą napotykać trudności w dostępie do kultury, takie jak brak dostępu do kin, teatrów, muzeów, galerii sztuki, bibliotek itp.

5. Wykluczenie społeczne: Osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą odczuwać izolację społeczną, trudności w nawiązywaniu kontaktów z innymi ludźmi i uczestnictwie w różnego rodzaju aktywnościach społecznych.

6. Wykluczenie cyfrowe: W dobie coraz większej digitalizacji społeczeństwa, osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą napotykać trudności w korzystaniu z różnych urządzeń i aplikacji, które nie są dostosowane do ich potrzeb.

7. Brak odpowiednich środków pomocniczych: Osoby z niepełnosprawnością ruchową często potrzebują specjalistycznych urządzeń, takich jak wózki inwalidzkie, protezy kończyn, specjalne urządzenia do kąpiel. Brak dostępu do tych urządzeń może wpływać na ich codzienne funkcjonowanie i integrację społeczną.

PROGRAM DOSTĘPNOŚĆ PLUS

Dostępność architektoniczna - obejmuje dostosowanie budynków, pomieszczeń, dróg i innych elementów przestrzeni publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami fizycznymi, w tym np. poprawę dostępności dla osób poruszających się na wózkach czy z pomocą kijków.

Dostępność komunikacyjna - obejmuje dostosowanie środków transportu publicznego oraz informacji na przystankach i dworcach do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, np. poprzez wyposażenie pojazdów w udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami ruchu, w tym np. wind, ramp i pochylni.

Dostępność cyfrowa - obejmuje dostosowanie treści i usług dostępnych w sieci do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, np. poprzez stosowanie specjalnych narzędzi do czytania ekranów, zapewnienie alternatywnych form dostępu do treści lub przystosowanie stron internetowych do czytania za pomocą syntezatora mowy.

Dostępność informacyjna - obejmuje zapewnienie dostępności informacji w przestrzeni publicznej, w tym np. poprzez umieszczenie informacji o usługach i obiektach w formie wizualnej i dźwiękowej, a także zapewnienie pomocy asystentów osobistych dla osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi.

Dostępność kulturowa - obejmuje zapewnienie dostępności do instytucji kultury, takich jak muzea, teatry czy kina dla osób z niepełnosprawnościami, np. poprzez dostosowanie sal i miejsc siedzących do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ruchu czy zapewnienie tłumaczeń językowych dla osób niesłyszących.

POTRZEBY OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ W SYSTEMIE EDUKACYJNYM

We współczesnym systemie edukacyjnym coraz częściej mówi się o edukacji włączającej — takiej, która nie marginalizuje, ale realnie włącza osoby z niepełnosprawnościami w nurt kształcenia ogólnego i wyższego. Ale za tymi hasłami powinny iść konkretne działania. Nie chodzi jedynie o obecność dziecka w klasie, ale o to, czy rzeczywiście może uczyć się, rozwijać i funkcjonować na równi z innymi — na miarę swoich możliwości, ale i z poszanowaniem swojego tempa oraz stylu uczenia się.

KIM SĄ UCZNIOWIE Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ?

Osoby z niepełnosprawnością to niejednorodna grupa. W szkołach i na uczelniach spotykamy:

- dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i umiarkowanym
- osoby z zaburzeniami neurorozwojowymi, takimi jak autyzm, ADHD, dyspraksja
- uczniów z trudnościami sensorycznymi (np. nadwrażliwości na dźwięki, dotyk, światło)
- osoby z niepełnosprawnością ruchową, poruszające się na wózkach lub z pomocą ortopedyczną
- uczniów niewidomych i słabowidzących, niesłyszących i słabosłyszących
- dzieci i młodzież z chorobami przewlekłymi, które wpływają na ich obecność w szkole, koncentrację, energię i samopoczucie

SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ

1. Dysleksja: trudność w nauce czytania, pisania i/lub rozumienia tekstu. Osoby z dysleksją mogą mieć trudności z rozpoznawaniem liter, kojarzeniem dźwięków z literami, składaniem słów, zrozumieniem zasad gramatyki czy ze zrozumieniem dłuższych tekstów.

2. Dysgrafia: Jest to trudność w pisaniu. Osoby z dysgrafią mają trudności z utrzymaniem linii, nierównymi literami, trudnością z pisaniem na linii i z zachowaniem odstępów pomiędzy literami.

3. Dyskalkulia: To trudność w nauce matematyki. Osoby z dyskalkulią mogą mieć trudności z rozumieniem pojęć matematycznych, z pamięcią krótkotrwałą, z rozpoznawaniem wzorów i figur geometrycznych czy związanych z czasem.

4. ADHD (zespół nadpobudliwości psychoruchowej): Jest to zaburzenie neuropsychologiczne, charakteryzujące się trudnościami w koncentracji, nadpobudliwością i impulsywnością. Osoby z ADHD mogą mieć trudności z planowaniem i organizacją pracy, wykonywaniem zadań, kontrolowaniem emocji i reakcji, a także z zachowaniem odpowiednich relacji społecznych.

5. Dysortografia: Jest to trudność z ortografią, czyli z pisownią poprawnie wyrazów. Osoby z dysortografią mają trudności z pamięcią słowną, z rozpoznawaniem i zapamiętywaniem zasad pisowni.

6. Dyspraksja: To zaburzenie koordynacji ruchowej, które może wpłynąć na umiejętności manualne i ruchowe, takie jak pisanie, rysowanie, jedzenie widelcem czy nożem, a także na umiejętności społeczne, takie jak nawiązywanie relacji z innymi.

STUDIA WYŻSZE DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

1. Bariery architektoniczne i infrastrukturalne

- Uczelnie nie zawsze są w pełni dostosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności (np. brak wind, podjazdów, odpowiednich toalet czy sal wykładowych).
- Problemy z dostępem do transportu publicznego lub prywatnego mogą utrudniać codzienne dojazdy na uczelnię.

2. Brak wsparcia i odpowiednich dostosowań

- Brak materiałów dydaktycznych w odpowiednich formatach (np. dla osób niewidomych lub niesłyszących).
- Niewystarczająca liczba asystentów edukacyjnych lub tłumaczy języka migowego.
- Kadra akademicka nie zawsze jest przeszkolona w pracy z osobami z niepełnosprawnością.

3. Trudności finansowe

- Osoby z niepełnosprawnościami często mają wyższe koszty życia (np. rehabilitacja, sprzęt medyczny), co może ograniczać ich możliwości finansowe związane z edukacją.

4. Niska samoocena i brak wiary w sukces

- W wyniku wcześniejszych doświadczeń edukacyjnych osoby te mogą mieć obniżoną samoocenę.
- Obawa przed dyskryminacją, wykluczeniem lub niezrozumieniem ze strony rówieśników i wykładowców.

5. Brak informacji i doradztwa edukacyjnego

- Osoby z niepełnosprawnością i ich rodziny nie zawsze mają pełną wiedzę na temat możliwości studiowania, dostępnych kierunków czy wsparcia na uczelniach.
- Brakuje skutecznego systemu doradztwa zawodowego i edukacyjnego dla tej grupy.

6. Problemy zdrowotne i zmienne samopoczucie

- Stan zdrowia może utrudniać regularne uczęszczanie na zajęcia lub zaliczanie przedmiotów w standardowym trybie.
- Chroniczne zmęczenie, ból czy konieczność częstych wizyt lekarskich mogą być dużą przeszkodą.

ROLA TERAPEUTY ZAJĘCIOWEGO W SYSTEMIE EDUKACJI

Terapia zajęciowa nie jest wyłącznie formą rehabilitacji. To całościowe wsparcie rozwoju człowieka w różnych obszarach życia, dostosowane do jego wieku, możliwości, zasobów i środowiska. Jako terapeuci zajęciowi skupiamy się nie tyle na deficytach, co na funkcjonowaniu jednostki w jej codzienności — w rodzinie, w klasie, w społeczności, w relacjach. Naszym zadaniem jest tak wspierać rozwój, by umożliwić osobie maksymalną niezależność i poczucie sprawczości.

Warto też zaznaczyć, że terapia zajęciowa nie jest tylko dla dzieci z orzeczeniami czy formalnymi diagnozami.

Wspieramy również dzieci z tzw. trudnościami „na granicy normy”: z deficytami uwagi, nadwrażliwością sensoryczną, trudnościami adaptacyjnymi czy zaburzeniami lękowymi, które mogą nie być widoczne w wynikach testów, ale znacząco wpływają na funkcjonowanie i uczenie się. Nasza rola polega również na współpracy z nauczycielami, pedagogami, psychologami, a także rodzicami. Tylko wtedy możliwe jest realne wsparcie rozwoju dziecka w sposób spójny – w domu, w szkole i w środowisku.

Jak to wygląda w praktyce?

Pracując z dziećmi i młodzieżą, wspieramy rozwój takich kompetencji jak:

- Organizacja dnia i planowanie działań – czyli umiejętność przewidywania, układania planu, zarządzania czasem, przechodzenia między zadaniami. To umiejętności niezbędne nie tylko w szkole, ale później również na uczelni i w życiu zawodowym.
- Zarządzanie emocjami i stresem – uczymy rozpoznawania emocji, regulowania napięcia, reagowania na frustrację, co ma bezpośredni wpływ na odporność psychiczną i gotowość do podejmowania wyzwań.
- Skuteczne uczenie się i samodzielność w działaniu – wspieramy rozwój pamięci roboczej, koncentracji uwagi, wytrwałości i elastycznego myślenia. To podstawa do nabywania wiedzy i kompetencji akademickich.
- Komunikacja i relacje społeczne – pomagamy budować kompetencje interpersonalne: słuchanie, wyrażanie potrzeb, reagowanie w grupie. Bez tych zdolności trudno odnaleźć się w środowisku edukacyjnym i zawodowym.
- Samoregulacja i kontrola impulsów – czyli zdolność do hamowania reakcji, dostosowywania zachowania do sytuacji, pracy w skupieniu mimo rozproszeń.

CO MOŻEMY ZROBIĆ RAZEM?

Budować edukację włączającą

- Promujemy dostępność nie tylko fizyczną, ale też informacyjną, cyfrową i społeczną na każdym poziomie nauczania.

Współpracować międzysektorowo

- Nauczyciele, terapeuci zajęciowi, pedagodzy, psycholodzy i rodzice muszą działać razem – żadne dziecko nie powinno być „problemem bez rozwiązania”.

Edukować otoczenie

- Prowadźmy działania uświadamiające – wśród rówieśników, kadry, administracji uczelni, by eliminować stereotypy i bariery mentalne.

Indywidualizować podejście

- Zamiast stosować jedno rozwiązanie dla wszystkich, skupmy się na potrzebach konkretnego ucznia czy studenta – jego mocnych stronach i stylu uczenia się.

Budować uczelnie otwarte dla wszystkich

- To nie osoby z niepełnosprawnością mają się „dostosować” – to system musi być gotowy na różnorodność.

PODSUMOWANIE

- Edukacja ciągła zaczyna się wcześnie i wymaga solidnych fundamentów funkcjonalnych.
- Bez rozwoju funkcjonalnego nie ma prawdziwej gotowości do nauki.
- Osoby z niepełnosprawnością potrzebują systemu, który ich widzi i rozumie.
- Rola terapeuty zajęciowego to kluczowy element wspierania sukcesu edukacyjnego.
- Osoby z niepełnosprawnością mogą odnosić sukcesy akademickie, jeśli stworzymy im odpowiednie warunki.
- Wsparcie terapeutyczne, edukacja włączająca i współpraca między specjalistami to klucz do rzeczywistej dostępności szkolnictwa wyższego.
- Działajmy razem – nie dla nich, ale z nimi.

Dziękuję za uwagę